

قدیم عثمانلی قایناقلا ریندا قئیده آینمیش طایفالارین

آدلارینی یاشادان بعضی ائتو توپونیملرین

ائتیمیولوژی یاسینا دایر / عباس اووا آرزو یوسف

قیزی

Sunday, 08 April 2012 15:43 Admin

E-mail Print PDF

تاریخین معین مرحله لرینده بیر نچه دولتین ترکیبینه قاتیلاراق بولونموش ایندیکی آذربایجانین قدیم تاریخی تورپاقلارینا عایید موختلیف اراضی لرده اولان توپونیملرین قدیم قایناقلا اوزره تدقیقی. واجیب مسله لردندیر. حاضیردا ایستر داغیستان, ارمنیستان, گورجوستان, ایسترسه ده روسیه ایله ایران آراسیندا بولوشدورولن آذربایجان اراضی لرینده اولان توپونیملرین تاریخی قایناقلا اوزره تدقیقی تاریخ و دیلچیلیک علمی اوچون عوض سیز منبع دیر. محمد تقی زهتابی نین دندیگی کیمی, آذربایجان خالقینین میلی تاریخی نی اویرنمک اوچون اهمیتی, درین موباحیثه سیز منبع و سندلردن بیر ده میلی دیل, ائل, شخص و یئر. آدلاری دیر.

ائل ادبیاتی – ۶ ویژه نامه ی بایرام شماره ۳۸ / ۱۳۹۰-جو ایل

<http://www.azebilimi.com>

تاریخین معین مرحله لرینده بیر نچه دولتین ترکیبینه قاتیلاراق بولونموش ایندیکی آذربایجانین قدیم تاریخی تورپاقلارینا عایید موختلیف اراضی لرده اولان توپونیملرین قدیم قایناقلا اوزره تدقیقی. واجیب مسله

لردندیر. حاضیردا ایستر داغیستان, ارمنیستان, گورجوستان, ایسترسه ده روسیه ایله ایران آراسیندا بولوشدورولن آذربایجان اراضی لرینده اولان توپونیملرین تاریخی قاینالار اوزره تدقیقی تاریخ و دیلچلیک علمی اوچون عوض سیز منبع دیر. محمد تقی زهتابی نین دندیگی کیمی, آذربایجان خالقینن میلی تاریخی نی اویرنمک اوچون اهمیتی, درین موباحیته سیز منبع و سندلردن بیری ده میلی دیل, ائل, شخص و یئر آدلاری دیر.

و (A.Qurbanov) توپونیملرین بیر قیسیمین زنگین بیلگی یوکونه مالیک اولدوغونو قنید ائدن آ. قوربانو و. سوپرانسکایانین

فیکری ایله راضی لاشراق گوستریر کی, توپونیملر تاریخین آیناسی دیر (A.V.Superanskaya)

عصر عثمانلی قاینالاریندا قنید اولونان توپونیملرین ماراقلی بیر قیسیمی ائنتونیملردن تورنیش XVI – XVII توپونیملر تشکیل ائدیر

ناخچیوان و تاریخا" اونا عایید اطراف اراضی لرده کی توپونیملرین بویوک بیر قیسیمی ائنتونیملردن عیبارت اولماسی فاکتی بو اراضی نین ایلکین ساکینلری نین تورکلر اولدوغونو ثبوت ایتدیریر

قدیم عثمانلی قاینالاریندا قنیده آلینیش "موغ" طایفالاری نین آدینی یاشادان بنله ائنتوتوپونیملردن موغانلی (ایروان ایالتی نین خینزیرک ناحیه سینده). موغان (ناخچیوانین دره شاه بوز ناحیه سینده) جوغرافی آدلاری آذربایجانلی لارین ائنتونیمیزینده رول اوینامیش بو طایفالارین تاریخی نی اویرنمه یه ایمكان یارادیر

تاریخده قدیم "موغ" طایفالاری نین منشایی حاقیندا موباحیته لی فیکرلرین موجود اولماسینا باخماپاراق بیر چوخ تاریخی فاکتار بو طایفا نین قدیم تورک بویالاریندان بیری اولدوغونو تصدیق ائدیر. غرب اورپانین بیر

چوخ تدقیقاتچی لاری "موغ/ماق" لارین تورک اولماسی فاکتینی قنید ائتسه لرده, تاسوفله قنید ائتمک

لازیمدیر کی, بعضی روس و آذربایجان تاریخچی لری بو فاکتی انکار ائدرک بو طایفانی فارس دیللی

حساب ائتمه یه چالیشمیشلار. لاکین توپونیمیک آراشیرمالار "موغ/ماق/ماغ" کومپوننتی و – آن شکیلچی

سی ایله یارانمیش توپونیملرین داها چوخ تورک خالقلارین مسکونلاشدیغی اراضی لرده موجود اولدوغونو

تصدیقله بیر. بونونلا یاناشی, بیر چوخ تدقیقاتچی لارین – ق. غیب الله یئوین, آ.رحیموون, ق. مشهدی یئوین,

ر. رئیس نیانین, سعید نفیسی و ب. خاماچی" نین تدقیقاتلاریندا ایسته نیلن قدر علمی تاریخی فاکتار

موجود دور. "ق. مشهدی یئو" این آراشدیرمالاریندا شمالی آذربایجان اراضی سینده "موغ" ائتوتوپونیمین

آدینی داشیبیان موغانلی آدلی ۱۳ کندی قئیده آلیندیگی گوستریلیر. مولیفین فیکرینجه "ماق/موغ" سوزو

VI – VIII زرتشت لیگین یارانماسی و یاییلماسی, مدیا ایله سیخ باغلیدیر, بئله لیکله زرتشتلر - مدیالیار تام

عصرلره قدر سوزسوز "ماقام" لار آدلانیردیلار. زرتشتلرین کاهینلری "ماغلار" سوزونون ایلان معناسی

وئردیگینی بیلدیکن و یاخود باشا دوشدوکن سونرا اوز اولکی آدلارینی (یانی ماغلاری) دگیشدیررک

"ارتاوان" آدی (آتار اود, وان یئر) قبول ائتدیلر. آرتوان - پایتخت دیر, یئر آدی دیر

تار "سوزونون سئمانتیک فونکسیاسی (تعریفلمک, شوهرت لندیرمک) اوز دینلرینه او یغونلانیر, "تا"

"سوزونون فونتیک واریانتلاری" تور, تیر - دیر

اساسی اولای بیلر. واخت ایله همده گئنیش موغان زرتشت لیگین اساسی اولای adoniminin "میر - موغان"

بیلر. واخت ایله, همده گئنیش موغان زرتشت لیگین پایتخت ایدی. لاکین آذربایجاندا قدیمدن ایکی عینی آدلی

توپونیملر موجود ایدی

قدیم عثمانلی قایناقلا ریندا ناخچیوان و اونون اطراف بولگه لرینده قئیده آلینمیش موغلارین آدینی داشیان

توپونیملرین مو عاصیر دووروده ده همین اراضی لرده موجود اولماسی فاکتی دا موجوددور: میغری (غربی

آذربایجانین ایندیکی ارمنیستانین زنگه زور شهرینده), موغامجیق (ارمنیستانین گوروس شهرینده), موغانلار

(کاستامونون ایغدییر بولگه سینده) موغانجیق, موسلوم - موغانجیق (ناخچوانین شرور شهرینده), موغان,

(موغلو), جنوبی آذربایجانین, شرقی آذربایجان اوستانیندا

بو توپونیملرین منشایی آراشدیریلدیقا آدین اولور کی, واخت ایله "ماق/موغ" طایفالارینین آدینین سونرادان

. جوغرافی آدلارا کئچید آلماسی هئچده تصادوفی دئییل

قدیم و مو عاصیر آذربایجان اراضی سینده ائتونیملردن یاراناراق ثابتلشمیش چوخ سایدا توپونیملرین سیراسیندا

"اسکی اوز طایفالارینین دا آدینی خصوصی قئید ائتمک لازیمدیر. آذربایجانلیلارین ائتتوزن زینده

فعال رول اوینامیش قدیم اوغوز بویلاری نین بیری اولان اوز طایفاسی نین آدینی یاشادان "etnogenezin"

جوغرافی آدلار تورک خالقلاری نین یاشادیگی موختلیف بولگه لرده اولدو گو کیمی ناخچیوان اراضی سینده ده

قئیده آلینمیشدیر

ناخجیوان , (uz) سیسیان ناحیه سینده کی اوز (uzların) عصر عثمانلی قاینقلاریندا اوزلارین XVI – XVIII توپونیملرینده موخافیطه اولونموشدور (Üstüpi) ناحیه سینده اوستوپو (Azadciran) ین آزادجیران آدلانان (uz) قدیم قاینقلاردا اولدوغو کیمی , موعاصیر تدقیقاتلاردا دا , ایندیکی ارمنیستانین سیسیان شهرینده اوز . کندین خراب قالدیغی گوستریلیر

سوزو اوغوز انتنونیمین واریانتلاریندان بیریدیر . "و.و.بارتولد" ون (uz) مولیفین قنید انتدیگینه گوره اوز قنید انتدیگینه گوره موعاصیر تورکمنلرین چوخو ایندی ده اوز اجدادلارینین اوزخان , یانی اوغوزخان اولدوغونو دئییرلر . تاریخا" ده دیگر تورک طایفالاری ایچریسینده اساس یئر توتان اوغوزلرین آدینین سیسیان ("اراضی سینده کی توپونیملر ده گنیش یایلماسی فاکتی دا فیکریمیزی تصدیق ائدیر . "م.ح. ولیلی یازیر: " قوشانلار طرفیندن هونلارین آدینی ضیا بیگ آلب قدیم تورکلرین موقدس حئیوانین (M.H.Vəlili بیرینین یانی " قوش" سوزونو ایفاده ائدن " قوشان " آدینین اولدوغونو دئییر . " آن" سونلوغونو او , فارس دیلینده جمع حالدا هر بیر سوزون سونلوغونو حساب ائدیر , چونکو قوشلار (قوشانلار) " یوشا" و " یوتا" نین لاپ لارین نسیللی ایلک اوللر تورکوستاندا , ایرانلا سرحد ده یاشایارکن اوز آدلارینی ((tusun " قدیم " توسون فارسلاردان بو جور دگیشیلیمیش شکیلده آلمیشدیر

دیگر طرفدن گومان ائتمک اولار کی " قوشان " قوشکار اراضی سنین آدی دیر , چونکو بو سوزو آیدینلاشدیرارکن گوروروک کی , ایکی حیصه دن " قوش" و " آن " دان عیباردیر . بیرنجی حیصه " قوش" , ایکنجی حیصه ایسه " اولکه " دئمکدیر , یانی " قوشان " سوزونون " قوشلارین اولکه سی " معناسیندا ترجمه ائتمک اولار . آذربایجان اراضی سینده بیر چوخ توپونیملر ده قوشانلار ایپ ایزلرینی قویموشلار . تاریخا" تورکلرین مسکونلاشدیغی اراضی ده قوش و قوشچو کیمی آدلار چوخ یابین بیر شکیلده ایشلمکده دیر . ایستر موعاصیر , ایستر سه ده قدیم تاریخی قاینقلاردا قوش , قوشچو کیمی یوزلرله توپونیم قنیده آلمیشدیر

عصر عثمانلی قاینقلاریندا دا ناخجیوان و اونون اطراف بولگه لرینده قوش و قوشچو آدی ایله XVI – XVIII : باغلی اونلارلا ائنتو توپونیملر یاد ائدلمکده دیر

قوشچو (ایروان ایالتینین غربی ناحیه سینده) قارا قوش (مولکی آرسلان ناحیه سینده) . ن. چتینکایا آدینین هونلار فارسلا طرفیندن وئرلمیش آد اولدوغو گوستریلیر ((kuşan تدقیقاتلاریندا کوشان

کوشانلارین آذربایجان و آنادولو اطرافیندا مسکونلاشدیغینی گوسترن تاریخی توپونیملر بو فاکتی بیر داها تصدیق ائتمیش اولور. آذربایجانین توووز \ گنجه بولگه سینده قوشچو آدلی ایکی کند \ قوبادا کوهنه قوشچو \ یوخاری و آشاهی قوشچو لاجبنده و شاماخیدا قوشچو کندلری \ زردابا دلی قوشچو \ آغداش و جبرایلی ده قوشلار \ زنگه زوردا قوشچو \ قوشچو بیلک و قوشچو تزه کند \ شوشادا قوشلار \ آشاهی قوشلار و قوشچو اوبا \ دوه چی ده چول قوشچو / آدلی کندلر موجوددور

جنوبی آذربایجان زنگا بولگه سینده ده تماما تورکلردن عیبارت قوشچو آدلی بیر کند واردیر. قوش \ قوشچو آدی ایله یوزدن چوخ کند تورکیه نین آنادولو بولگه سینده قنیده آیینمیشدیر

عثمانلی دورونده قوش آدی ایله بیر چوخ یئر آدلاری قنیده آیینمیشدیر. تاریخی توپونمیک تحقیقاتلاردان آیدین عصرلرینده اوزبک , تورکمن , قیرقیز XV – XVIII اولور کی , قوش آدی یالنینز آذربایجان و آنادولودا دنییل تورکلری نینده انتنوز نیزینده موهوم رول اویناماقلا توپونیمیا سیندا دا ایزلرینی بوراخمیشدیر

عصرده قافقازدا قوش \ قوشلار \ قوشچو کومپوننتلری ایله ۳۸ XIX ق غیبالیئوین تحقیقاتلاریندان آیدین اولور کی (quşsi) توپونیم قنیده آیینمیشدیر. قوشچو انتنونیمی اساسیندا یارانمیش توپونیملرین (قازاخلاردا , قوششی (kuşsi) نوقایلاردا – کوشسی / (kutçi) تورکمنلرده کوتچی (quşçi, kaşsi) باشقیردلاردا – قوشچی , کاشسی , قیرقیزلاردا – قوشچو) آرالی شیمالی قافقازدا , اورتا آسیادا , ایران و تورکیه نی احاطه ائتمکده دیر ,

عصر عثمانلی قاینقلاریندا قنیده آیینان قدیم تورک منشالی انتنوتوپونیلردن بیرری ده ناخجیوان XVI – XVIII (شاهبوز ناحیه سینده قنیده آیینان تیرکه سی دیر. معاصیر دوروده شاهبوز شهرینده قنیده آیینمیش تیرکش شهرینده تیرکش (Vartaşen) "ارمنستانین " وارتاشن (Tırkeşbend) کلبجرده تیرکش بند (Tırkeş (Türkeş) اوکیونیملرینین منشایی آراشدیریلدیقا آیدین اولور کی , بو اوکیونیملر قدیم تورکش ((Terkeş طایفالارینین آدی ایله سیخ باغلی دیر)

؛ اوزبکلرده تیرکیش ((Turkeş معاصیر تورک خالقلاری نین بیر چوخوندا باشقیرد و تاتارلاردا تورقنش انتنونیملری نین ایزلری جوغرافی آدلاردا باشماقدادیر ((Türkeş))؛ تووا و آلتایلاردا تورکش (Tırkiş) ک. شاهنیازو "ون آراشدیرمالاریندا تورکش لرن غربی تورک بیبرلیگینه داخل اولدوغو قنید اولونور"

وئردیگی بیلگی لره گوره ایسه تیرکشلر ایکی تیره یه آیرلمیشلار. اونلاردان بیر ی (Qradzi) قرادزی نین ؛دیگرلری ایسه آز لاردیر (tuxsilər) توخسیلر

عصر عثمانلی قاینقلاریندا آدی داها چوخ کئچن قدیم تورک طایفالاریندان بیر ی ده قارا XVI – XVIII قویونلورین آدینی داشیان توپونملرین ناخجیوان اطراف بولگه لرینده قئیده آلمیشدیر تاریخی آراشدیرمالار گوستریر کی ؛ بو اراضی لر قویونلورین اونملی قیشلاق یئرلری اولموشدور. "ن. چتینقایا" نین تدقیقاتلاریندا قاراقویونلورین تاریخی حاقیندا اطرافلی معلوماتلار واردیر. میلادان سونرا اوچ عصرن اورتالاریندا دوغرو منطقه سینده اوز بیگلیکلرنی (Erciş) عصرین ایکنجی یاریسیندا ارچیش XIV تورکوستاندا قارا قویونلور قورموشلار

انلخانلر ایسلامی قبول انتدیکن سونرا قدیم اوغوزلاردان گلن تورکمانلار میلی عادت عنعنه لرینی یاشاداراق داش اوغوز (قاراقویونلو) و ایچ اوغوز (آغ قویونلو) قوللارینا آیریلاراق موسلمانلیگی قبول انتدیلر. ۱۹۶۸- جی ایلدن سونرا آغ قویونلو طایفالاری ایله قایناییب قاریشاراق قاراقویونلو طایفالاری اساسا آذربایجان و ایکنجی ارمنیستان اراضی سینده مسکونلاشمیشلار

اساسا، آذربایجان قاراقویونلو آدلی ۱۶ توپونیم قئیده آلمیشدیر، ((Zaqafqaziya عصرده زاقافقازیادا XIX عصرده – جی ایل دفترینده آغاقالا ناحیه سینده قاراقویونلو کندی، ایغدییر – آریق ناحیه سینده یوخاری 1591 (وآشاغی قاراقویونلو کندلری ؛ موعاصیر توزلوجا مرکز ناحیه سینده قاراقویونلو ؛ ایغدییرین مرکز و جنگت آباد ناحیه سینده قاراقویونلو آدلی کندلر قئیده آلمیاقادیر (Cəngətəbad)

توپونیمک تدقیقاتلاردان آیدین اولور کی ؛قاراقویونلور اساس ناخجیوان و اونون اطراف بولگه لرینده دنیل ، تاریخا" داها گئنیش اراضی لرده یاینلناراق اوز آدلار نی جوغرافی آدلاردا قوروماغا ناییل اولموشلار .تاریخی عصرلرده تورکیه نین آنتالیا بولگه سی نین XV – XIV قاینقلاردا وئرلین معلوماتلار گوره قارا قویونلور قاراحیصار یاخینلیغینا کوچ اندرک بورادا دا یئرلشمیش و قاراقویونلو آدینی مسکونلاشدیقلاری یئرلره وئرمیشلر تکه (Qızılqaya qəzaları) عثمانلی قاینقلاردا قارا قویونلو طایفاسی ، قارا حیصار و قیزیل قایا قسالاری موصل ، مالاتیا،هاما ، حومس ، ماراش ، (Canik Sancağı)جانیک سانجاقی، (Teke sancağı) سانجاقی بوزوخ، نیجده ، قیصریه ، دیار بکیر ، ایالتینین اهالی سی کیمی قئید اولونور

موعاصیر دوروده تورکیه نین آنادولو یوره سینده قاراقویونلو آدی ایله خیلی توپونیم قئیده الینیب. قاراقویون کندی موغلا, میلان, سینوپ- کیرزه, اورفا – سبیرک) قاراقویونلو کندی (آنتالیا – آلمالی, آنتالیا – سبیریک, قیصری پورچوکورن - (Çerkeş) چرکس – Çankırı)) – پینارباشی, اوردو – فاستا) قاراقویونلو محله سی (چانکیری, Dölök kəndi) دولک کندی – (Kilis) کیلیس – (Qaziantəp) قاضی انتب – (Pürçükörən kəndi) کندی (آدانا, عثمانیه

و آغسو بولگه لرینده قاراقویونلو (Naftalan) شیمالی آذربایجانین گوی چای, زنگه زور, نوخا, قویا, ناقتالان آدلی کند لر قئیده آلینیب

جنوبی آذربایجان ین ماکو و خوی اطرافیندا قاراقویونلو و آغ قویونلو توپولووقلاری برابر یاشاماقدادیر. جنوبی آذربایجان قاراقویونلولارین آنا ایجماسی اساسا قاراداغ ایله آراز اطرافیندا ارسباران دا یاشاماقدادیر. جنوبی آذربایجانین ماکو و اورمییه اطرافیندا قاراقویونلو آدلی کندلر واردیر

ارمنیستانین واردانیس شهرینه باغلی قاراقویونلو آدلی تورک کندی ۱۹۳۵ – جی ایله ارمنی دولتینین قرار ایله عزیزلی اولراق دگیشدیریلیمیشدیر

توپونیمیک تدقیقاتلارا بنله بیر نتیجه یه گلیریکی کی, بو اراضی ده ایلکین مسکونلاشان تورک طایفالاری نین آدلاری تاریخی پروسسلر نتیجه سینده بیر چوخ جوغرافی اوبیکتترین عنوانینا چئوریلیمیشدیر

اوزون عصرلر بویو مورکب تاریخی پروسسلرین نتیجه سینده تاریخی ثابتلیگی ایله موعاصیر دوروموزه . دک قورونان بو آدلارین تدقیق اولونماسینا بویوک احتیاج وار

اتل ادبیاتی – ۶ ویژه نامه ی بایرام شماره ۳۸ / ۱۳۹۰-جو ایل